

Jämlikhet och trygghet i ett decentraliserat samhälle

Partiprogram antaget av
riksstämma i Göteborg den 5-6 mars 1970

Alla människors lika värde och rättigheter är grunden för centerpartiets politik.

En primär målsättning för våra ansträngningar nationellt och internationellt måste vara att åstadkomma jämlikhet på alla områden. För centerpartiet är det självklart att ställa människan i centrum, såväl i arbetet inom vårt land som i den internationella verksamheten. Vi vill bygga en värld där människor lever i samförstånd och trygghet, där människovärdet respekteras och där frihet och fred råder.

Avgörande för att dessa strävanden skall kunna få verkligt innehåll är att all teknik och verksamhet i samhälle och näringsliv underordnas kravet på en livsmiljö, anpassad efter människans förutsättningar och behov.

Centerpartiet anser att denna målsättning kan förverkligas endast i ett decentraliserat samhälle.

Vår bildligt talat ständigt krympande värld ställer stora krav på vår förmåga att leva tillsammans med människor som är från andra länder och har annan kulturell, religiös och social bakgrund. Detta innebär att olika livsåskådningar möts och bryts mot varandra. Normerna kan vara olika, men de måste dock ha en gemensam grund, individernas ansvar för varandra. Kristen livsåskådning och humanism representerar en uppfattning om människovärdet som utgör en omistlig tillgång för vårt samhälle. Centerpartiet slår vakt om denna samhällsetiska grund.

Allt samhällsarbete måste grundas på individens tanke- och trosfrihet, yttrande- och organisationsfrihet samt inriktas på att ge varje människa möjligheter att forma sin tillvaro. Alla skall ha rätt till utbildning, arbete och bostad, trygghet till inkomst och vård, skydd till liv och egendom samt rättssäkerhet. Individens fri- och rättigheter får begränsas endast av hänsynen till andra människors lika fri- och rättigheter.

De enskilda människornas vilja till initiativ, verksamhet och ansvar samt till samverkan och solidaritet är enligt centerpartiets uppfattning de främsta drivkrafterna till framsteg och framåtskridande.

Samhället är medborgarnas gemensamma instrument för välfärd, trygghet och jämlikhet.

Genom samhället skall vi garantera god trygghet, lika för alla, skapa förutsättningar för individernas initiativ och arbete, bereda valfrihet och valmöjligheter i fråga om arbete, fritid och olika aktiviteter samt stimulera till omtanke om trygghet för framtiden.

Hem och familj är av central betydelse för individ och samhälle. Gemenskap ökar förutsättningarna för den enskilde att utveckla sin personlighet och fungera i samhället.

Fri åsikts- och opinionsbildning samt möjligheter för alla medborgare att påverka de politiska besluten måste garanteras. Vi måste ständigt vara beredda att försvara folkstyrelsen och fördjupa demokratin. I det moderna samhället är det särskilt angeläget att se till att maktkoncentration, byråkrati och teknokrati motverkas, så att medborgaraktivitet och lekmannainflytande kommer till sin rätt. Det är viktigt att individen garanteras säkerhet mot administrativa övergrepp.

En decentralistisk uppfattning innebär att besluten om samhällsangelägenheterna skall fattas så nära individerna som möjligt och att samhällsstyrelsen grundas på medborgarnas aktiva deltagande. Centerpartiet vill fördjupa den kommunala självstyrelsen och demokratin. Beslutanderätten bör i största möjliga utsträckning tillkomma självstyrande organ i primärkommunerna och länen.

Fria politiska partier är en förutsättning för att demokratin skall kunna fungera. Det är därför en viktig uppgift för samhället att garantera att partierna får möjlighet till oberoende ställning och fri opinionsbildning.

Det fria organisationsväsendet är i vårt demokratiska samhälle av stor betydelse för medborgarnas möjligheter att ta tillvara och utöva sina intressen. Organisationernas frihet att verka måste skyddas. Övergrepp mot individens rätt och integritet måste samtidigt förhindras.

På grundval av alla människors lika värde eftersträvar centerpartiet jämlikhet mellan människor, såväl i social behandling som i levnadsbetingelser i övrigt. En självklar princip är att män och kvinnor skall ges lika möjligheter. Samhället skall verka för att olikheter i inkomstfördelningen blir så små som möjligt.

Utbildning ökar den enskilda människans möjligheter till ett rikt och meningsfullt liv. Det är samhällets uppgift att svara för att alla ges möjlighet till god och likvärdig utbildning, oavsett yrkesinriktning, bostadsort och social

bakgrund.

Den jämlikhetspolitiska målsättningen skall enligt centeruppfattningen vara grundläggande för utformningen av skattepolitiken, social- och miljöpolitiken, näringspolitiken och kulturpolitiken. Ett viktigt mål för centerpolitiken är att människorna i olika landsdelar och bebyggelse typer beredes likvärdiga standardmöjligheter och levnadsbetingelser. För tätorter och glesbygder skall eftersträvas likvärdig standard. Skillnaderna skall elimineras genom aktiv regionalpolitik, lokaliserings- och näringspolitik, trafikpolitik, skatteutjämning samt en fördelning av samhällets service, som stöder det lokaliseringpolitiska syftet.

Den drivkraft till framsteg och framåtskridande, som de enskilda människornas vilja till initiativ, samverkan och ansvar utgör, tillvaratas bäst genom ett decentraliserat privat och kooperativt näringsliv med möjligheter till inflytande för de anställda.

Samhällets uppgifter är att genom en aktiv konjunkturpolitik och näringspolitik medverka till gynnsamma förutsättningar för produktionen, så att goda utkomstmöjligheter och full sysselsättning tryggas och våra resurser och naturtillgångar rationellt utnyttjas. I samhällets förutsättningsskapande uppgifter ingår att svara för en basorganisation - såsom vägar och kommunikationer, utbildning, rådgivning, forskning och utvecklingsarbete.

Ett näringsliv, som vill tillvarata viljan till initiativ, måste lämna stort utrymme åt små och medelstora företag. Modern teknik förutsätter i vissa fall stora produktionsenheter. Men utvecklingen öppnar samtidigt nya möjligheter för småföretagsamheten. Med sitt direkta ägande utgör de mindre företagen en värdefull företagsform för människornas trivsel och arbetsglädje och därmed för effektiviteten i näringslivet. De är också av väsentlig betydelse för nyföretagsamheten. Samhället bör särskilt främja de mindre företagen. Statliga företag i näringslivet bör förekomma då enskild eller kooperativ företagsamhet inte står till förfogande för upprätthållande av produktion och sysselsättning eller inte kan tillgodose sociala behov. En huvudprincip skall vara att privata, statliga och kooperativa företag skall konkurrera på lika villkor.

All finansiell maktkoncentration, privat såväl som statlig, innebär risk för maktmissbruk, snedvridning av konkurrensen och otillräckligt utrymme för individernas framstegsvilja. Strävandena till ett decentraliserat samhälle måste därför inriktas på kamp mot maktkoncentration och monopolism.

En utvecklad företagsdemokrati, som ger de anställda möjligheter till insyn, initiativ och medbestämmande har avgörande betydelse. Mindre företag med nära samband mellan äganderätt och yrkesutövning har från företagsdemokratiska synpunkter klara fördelar.

Centerpartiet fäster särskild vikt vid ett förtroendefullt samarbete mellan samhälle och näringsliv. En angelägen uppgift är också att verka för samarbete inom näringslivet. Den styrda och ramplanerade marknadsekonomi som centerpartiet förordar förutsätter en avvägning mellan konkurrens och samverkan.

Miljöpolitiken måste inta en central plats i samhällsarbetet. Den gäller värden av miljöerna kring hemmet, skolan, arbetsplatsen och fritiden men också av naturen, vattnet och luften. Miljöpolitiken är frågan om hur tekniken och teknologin skall utnyttjas för att främja inte endast människans materiella utan också hennes psykiska välfärd. Det mekaniserade arbetslivet leder ofta till alltför hårda påfrestningar för individen. Kategorisering skapar klyftor mellan människorna i löner, arbetsvärdering och social ställning. Arbetsmiljön måste anpassas efter människans psykiska och fysiska förutsättningar. Stress och psykiska störningar i arbetslivet måste motverkas genom en aktiv miljöpolitik, som inriktas på trivsamma arbetsplatser och effektivt skydd mot hälsorisker. Människans trivsel och välbefinnande är hörnstenar för ett i vidaste mening effektivt näringsliv.

En natur med oförstörda skönhetsvärden är ett livsbehov för människan särskilt i det industrialiserade samhället.

En förslumning av odlingsbygden som reducerar dess funktion som levande natur och fritidsbygd, måste effektivt motverkas. Kulturlandskapets bevarande är en väsentlig uppgift. Bomiljöerna måste formas så att naturens skönhets- och rekreationsvärden kan tillvaratas i människans dagliga tillvaro.

Exploateringen av naturresurserna har medfört stark förslitning av naturen. Mest påtagliga är vatten- och luftföroreningarna och konsekvenserna av giftnvändningen i näringslivet. Därtill kommer en allmän nedskräpning av naturen. Allt detta kan betecknas som ett välståndsavfall, som leder till allvarlig miljöförstöring.

Förgiftningen av naturen är ett hot mot den mänskliga tillvaron - men också mot djur- och växtlivet. En aktiv miljöpolitik måste tåka på att all verksamhet skall underordnas de biologiska lagar, som tar sig uttryck i naturens kretslopp. Välståndsavfallet måste sålunda så långt som möjligt inlemmas i den naturliga näringskedjan eller på annat sätt återföras till ny användning.

Den tekniska utvecklingen har ställt allt högre krav på individens anpassningsförmåga. Många människor har fallit ur den sociala gemenskapen genom att alltför hårda krav ställts på dem. Psykiska störningar, stress, alkoholism, narkotikaproblem och kriminalitet har blivit allt allvarligare.

Det är av fundamental vikt att skapa miljöer, som är avpassade efter människans behov och förutsättningar. Samhällsarbetet måste inriktas på denna livsfråga. Miljöpolitiken skall hjälpa individen till rotfasthet i tillvaron och psykisk trygghet: Enligt centerpolitisk uppfattning är detta att skapa förutsättningar för en levnadsstandard med

högre kvalitativt innehåll.

Strävandena till ett decentraliserat samhälle måste också inriktas på att sprida näringsliv och bebyggelse över hela landet, och på att upprätthålla en god regional balans. Koncentration till några få storstadsregioner är en för hela landet olycklig och oacceptabel utveckling. I storstadsområden uppstår lätt socialt nedbrytande miljöer, där många människor har svårt att finna sig tillrätta. Samtidigt går utglesningen i vissa delar av landet så långt att det ekonomiska och sociala underlaget för mänsklig tillvaro rycks undan.

Decentralisering av näringsliv och bebyggelse måste därför förverkligas så att goda miljöer och livsbetingelser kan skapas i alla delar av landet. Genom en aktiv lokalisering- och regionalpolitik skall orter, som har brist på sysselsättningsmöjligheter, ges ett förstärkt näringsliv, som möjliggör livskraftiga tätorter och regioner över hela landet.

Samhällsplaneringen måste inriktas på en sådan fördelning av samhällets service ifråga om t ex kommunikationer, och utbildningsmöjligheter att ett decentraliserat näringsliv och samhälle främjas. Centerpolitiken ställer stora krav på solidaritet och samverkan för människornas jämlikhet och välfärd.

Samhället skall garantera frihet och trygghet samt rätten till arbete, forma en basorganisation för näringslivet och medverka till goda grundförutsättningar för arbetet i näringsliv och förvaltning, svara för trafikförsörjning och trafiksäkerhet, främja forskning, utbildning och utvecklingsarbete, svara för samhällsekonomisk stabilitet, garantera vård för behövande grupper och genom förebyggande åtgärder främja folkhälsa och motverka sjukdom och andra svårigheter för individerna, stödja organisationer för medborgarnas självfostran och förkovran, garantera goda miljöer för människan, främja kulturutvecklingen och en fördelning av kulturförmånerna till gagn för alla grupper i samhället samt stimulera medborgarna till omsorg om tryggheten i framtiden.

För denna omfattande samhällsverksamhet krävs en långsiktig och effektiv samhällsplanering - såväl befolkningsmässig, ekonomisk och näringspolitisk som fysisk. Den skall inriktas på ett decentraliserat samhälle. Det är en angelägen uppgift för vårt land att verka för frihet, fred och framsteg i världen. Det demokratiska välfärdssamhälle som centerpolitiken syftar till gäller inte endast vårt land utan hela världen. Rasdiskriminering och annat förtryck av folk eller folkgrupper måste med all kraft motverkas. Strävanden till allmän avrustning skall verksamt främjas. Biologiska och kemiska stridsmedel måste förbjudas och kärnkraften användas för enbart fredliga ändamål.

Sverige skall i FN och andra internationella organ verka för ett vittomfattande samarbete över gränserna. Målet är en FNorganisation omfattande alla länder, med befogenhet att lösa mellanfolkliga konflikter på fredlig väg och svara för en rättvis fördelning av världens resurser.

Vårt folk måste värna sin frihet och självständighet. Härför krävs en alliansfri utrikespolitik, syftande till neutralitet i krig. Försvaret skall utformas efter alliansfrihetens krav och med hänsyn till det säkerhetspolitiska läget. En tillfredsställande livsmedelsförsörjning är avgörande för vårt lands möjligheter att fullfölja sin alliansfria utrikespolitik.

Kulturellt utbyte med andra länder är av betydelse såväl för vårt lands utveckling som för främjande av social rättvisa i världen. Genom ökad kunskap om främmande kulturer skapas förutsättningar för en större internationell gemenskap.

U-ländernas strävan till välfärd och social utveckling skall på allt sätt stödjas. Detta måste främst ske genom handelspolitiska åtgärder. Under avsevärd tid krävs dock direkta insatser från i-länderna med tekniskt och finansiellt bistånd för att påskynda utvecklingsprocessen.

Lika väl som jämlikhetspolitiken måste avse en utjämning inom landet så måste den också avse utjämning av klyftorna mellan länderna. Detta är en huvudfråga för vårt århundrade.

Fri -opinionsbildning och fria allmänna val är grunden för demokrati. Riksdagen, vald direkt av folket vid ett och samma tillfälle, ger förutsättningar för en effektiv tillämpning av parlamentarismens principer. Regeringens parlamentariska ansvar skall vara inskrivet i grundlagen.

Författningen skall utformas med sikte på en vidgad och fördjupad demokrati. Det är angeläget att decentralisera beslutanderätten. Därigenom minskas avståndet mellan den enskilde och styrelseorganen samtidigt som medborgarnas aktivitet stimuleras och de förtroendevaldas inflytande stärks.

Den kommunala självstyrelsen i primärkommuner och län skall garanteras en stark ställning. Byråkrati och expertvälde måste motverkas för att folkviljan skall komma till reellt uttryck.

Politiska partier är nödvändiga för en fungerande demokrati. Samhället skall garantera, att olika åsiktstäckningar får möjligheter till opinionsbildning och informationsverksamhet. Samhällsstöd till partierna är nödvändigt för att stärka deras oberoende ställning.

Av stor betydelse för demokratin är medborgarnas samverkan i fackliga, ekonomiska och ideella organisationer.

- Medborgarnas fri- och rättigheter skall garanteras i grundlagen.
- Statschefen skall ej utöva politisk makt utan ha representativa åligganden.

- En stark folkrepresentation skall garanteras genom initiativ- och kontrollmöjligheter för riksdagen gentemot regeringsmakten.
- Proportionellt valsystem är nödvändigt i ett flerpartisystem för en rättvis representation.
- Rösträtten skall vara allmän och lika med 18 års ålder som myndighets-, rösträtts- och valbarhetsgräns.
- Valsystemet skall ge möjligheter till personval.
- Svenska medborgare i utlandet skall ges möjligheter att utöva sin rösträtt.

Rådgivande folkomröstningar är en möjlighet till förstärkt medborgaraktivitet och fördjupad demokrati. Centerpartiet eftersträvar en stark självstyrelse och en levande demokrati i såväl primärkommuner som län. Kommunal självstyrelse ger medborgarna möjligheter att aktivt delta i det samhällsarbete, som ligger dem närmast - de lokala och regionala uppgifterna. En aktivt engagerad medborgaropinion är den bästa garantin mot byråkrati. Samtidigt är det viktigt att genom den kommunala självstyrelsen ta tillvara medborgarnas lokal- och personkänedom.

Verklig kommunal självstyrelse förutsätter att kostnadsfördelningen mellan stat och kommun samt skatteutjämnningen utformas så att kommunerna kan upprätthålla en likvärdig service och så att en rättvis fördelning av skattebördan garanteras.

En stark kommunal självstyrelse bör skapas på länsplanet genom att landstingen ges vida befogenheter för regionala samhällsuppgifter. Till länskommunerna skall hänföras främst den översiktliga regionala samhällsplaneringen. En sådan länsdemokrati stärker möjligheterna till samarbete mellan landsting och primärkommuner.

Stora kommunenheter medför att demokratins lokala och medborgerliga förankring försvagas och ökar behovet av debatt och information om kommunala angelägenheter. En delegering av uppgifter till lokala organ är av väsentlig betydelse. Kommunerna samt de politiska partierna och andra folkrörelser har här angelägna informationsuppgifter. För stora kommuner, där kontakten mellan styrelseorgan och medborgare är svår att vidmakthålla, är en delegering av uppgifter till lokala organ av väsentlig betydelse. Ett större antal medborgare kan härigenom få möjligheter att delta i utformningen av samhället.

- Principen om kommunal självstyrelse skall vara inskriven i grundlagen.
- Vid fördelningen av uppgifter mellan staten och kommunerna skall största möjliga handlingsfrihet för kommunerna eftersträvas.
- Möjligheterna att delegera uppgifter till kommunalråd och andra kommunala organ bör tillvaratas för att öka den enskilda människans inflytande över samhällets utformning.
- Landstingen skall handha huvuddelen av de regionala samhällsuppgifterna så att en stark länsdemokrati skapas.
- Samhället skall främja debatt och information om den kommunala verksamheten.
- De kommunalt förtroendevalda måste ges goda utbildningsmöjligheter.
- De kommunala organen liksom de politiska partierna bör eftersträva samråd med lokala organisationer och företrädare för annan lokal opinion, särskilt i frågor rörande samhällsplanering och samhällsmiljöernas utformning.

Det är samhällets uppgift att garantera medborgarna tanke- och trosfrihet, yttrande- och tryckfrihet, förenings- och församlingsfrihet samt rättssäkerhet.

Principen om allas likhet inför lagen ställer krav på samhället att genom rådgivning och rättshjälp ge alla medborgare reell möjlighet att på juridisk väg ta tillvara sin rätt.

De enskilda medborgarnas rättssäkerhet i förhållande till myndigheterna måste inta en central plats i rättspolitik. Den offentliga sektorns expansion och förvaltningsorganens vidgade befogenheter ökar behovet av skydd för medborgarna mot fel och misstag från förvaltningens sida.

Samhället måste skydda den enskilde individen så att inte de tekniska möjligheterna att samla och lagra information blir ett hot mot den personliga integriteten.

- Allas likhet inför lagen skall garanteras.
- Samhället skall lämna rättshjälp och rådgivning i juridiska frågor så att alla medborgare får möjligheter att ta tillvara sin rätt.
- Statliga och kommunala myndigheter skall vara ansvariga för skador, orsakade genom befattningshavares fel eller försummelser.
- Enskild person som tillfogats skada och av domstol tilldömts skadestånd skall av samhället garanteras den utdömda ersättningen.
- Samhället skall svara för ett domstols- och polisväsende, som kan tillgodose medborgarnas krav på rättssäkerhet och trygghet.
- Det administrativa rättsskyddet skall trygga medborgarna mot fel och misstag från förvaltningen.
- Den personliga integriteten måste garanteras.

Fria organisationer är en förutsättning för demokratin. De är medel för enskilda och grupper att hävda sina intressen.

För många människor är organisationerna därigenom en väg till meningsfull tillvaro. Men också aktivitetsviljan hos människor som ej velat binda sig i fasta organisationsformer måste tillvaratas.

De politiska organisationerna är kanaler för medborgaraktivitet i samhällsarbetet och en omistlig grund för en fungerande demokrati. Näringslivets och arbetsmarknadens organisationer är av betydelse för tillvaratagande av direkt fackliga och ekonomiska intressen.

Samhället skall på olika sätt främja det fria organisationsväsendet och verka för bevarandet av dess folkrörelsekaraktär. Ungdomsorganisationernas verksamhet har avgörande betydelse för demokratins möjligheter att utvecklas. Deras internationella verksamhet bidrar aktivt till att skapa förståelse över gränserna. Staten och kommunerna skall genom ekonomiskt stöd och andra åtgärder ge ungdomens organisationer och aktivitetsgrupper goda grundförutsättningar för verksamheten.

Det skall vara ett naturligt led i samhällsarbetet att olika myndigheter håller kontakt med organisationerna för förtroendefullt samarbete. Det är viktigt att representanter för organisationer får aktivt delta i offentliga utredningar och att organisationerna utnyttjas som remissinstanser, såväl på riksplånet som regionalt och lokalt.

Ett fritt organisationsväsende med folkrörelsekaraktär är nödvändigt för en fungerande demokrati.

Den enskildes rätt och frihet att organisera sig skall garanteras i grundlagen.

Staten och kommunerna skall medverka till att skapa goda förutsättningar för ungdomsorganisationerna.

Ett förtroendefullt samarbete mellan samhälle och organisationer skall eftersträvas.

Samhället bör främja organisationernas internationella verksamhet:

Det är samhällets uppgift att trygga fri opinionsbildning och möjliggöra oberoende politiska organisationer.

Press, radio och television har en avgörande betydelse för demokratins möjligheter att fungera. Detta gäller såväl ur informationssynpunkt som ifråga om opinionsbildning och opinionsyttring.

Olika meningsriktningar måste ha möjlighet att göra sig gällande i samhällsdebatten, exempelvis genom tillgång till pressorgan. För detta krävs ett statligt presstöd som gör opinionsbildningen så långt möjligt ekonomiskt oberoende. En fungerande demokrati förutsätter att allmänheten informeras om frågor som statliga och kommunala organ har att besluta om, så att en saklig samhällsdebatt kan föras. Stat och kommun måste därför i betydande utsträckning engagera sig i den direkta informationsverksamheten till allmänheten.

Radio- och televisionsverksamheten skall handhas av Sveriges Radio i former som garanterar en saklig nyhets- och faktaförmedling samt likvärdig behandling av olika åsiktsriktningar. Genom rådgivande programnämnder med förankring i folkrörelserna skapas förutsättningar för detta.

Samhällsplaneringens uppgift är att forma samhället så att medborgarna får bästa möjliga förutsättningar till en meningsfull tillvaro. Planeringen skall omfatta arbete och näringsliv, olika servicefunktioner, markanvändning och bebyggelse samt övrigt som rör utformningen av samhällets miljöer.

Planeringen får inte baseras på kortsiktiga lönsamhetsberäkningar eller ensidiga materiella grunder. Hänsyn måste alltid tas till såväl miljöfaktorer som människans behov av trygghet och naturresursernas begränsade förekomst.

Framtidsforskning fyller en viktig funktion som vägledare för planeringen.

Ett starkt folkligt inflytande krävs över all planering. Förtroendevalda och allmänhet måste få möjligheter till insyn i och inflytande över samhällsplaneringen på ett tidigt stadium av planeringsprocessen. För att en meningsfull debatt skall möjliggöras måste planeringen ske så att alternativa förslag kan utarbetas. De förtroendevaldas beslutsfattande får inte bli en formalitet.

Samhällsplaneringen skall inriktas på ett decentraliserat samhälle. Den statliga planeringen skall vara översiktlig och utgöra en resurs och ramplanering. Riksdagen skall fatta beslut om de allmänna riktlinjerna och inom ramen för dessa skall kommuner, näringsliv, organisationer och enskilda människor ha handlingsfrihet.

En befolkningsmässig riksplanering skall genomföras, som utgår från att varje region i landet skall ha ett med hänsyn till sociala krav, miljö och naturresurser lämpligt befolkningsunderlag och erforderliga arbetstillfällen.

Den statliga långsiktiga planeringen skall bl a innefatta en rullande flerårig rambudget, där en angelägenhetsgradering görs av större reformförslag. I denna skall också ingå en planläggning av statens investeringar -och en bedömning av den önskvärda investeringsutvecklingen för kommuner, näringsliv och bostadsbyggande. Vidare erfordras en långsiktig prognos beträffande tillgång och efterfrågan på olika slag av arbetskraft, så att full sysselsättning och ett effektivt användande av de samhällsekonomiska resurserna kan uppnås. Planeringen skall ske i samråd med kommunerna och näringslivet.

Planeringen av markanvändningen skall avse alla samhällsmiljöer. Riksplaneringen skall ge en samlad bild av utvecklingen i olika delar av landet och ange ramarna för den regionala och primärkommunala planeringen. Den regionala planeringen skall i huvudsak vara länskommunal och följa de riktlinjer, som fastställts av landstingen. Den primärkommunala planeringen skall vara översiktlig inom kommunens olika verksamhetsområden samt utgöra detaljplanering av bebyggelse och markanvändning. Möjligheterna till samråd skall tillvaratas på alla planeringsnivåer och mellan dessa. Alternativa utvecklingslinjer för bebyggelse- och miljöplanering måste redovisas,

så att förutsättningar skapas för en allmän debatt.

- Samhällsplaneringen skall syfta till en sådan utveckling att individen får bästa förutsättningar för en meningsfull tillvaro.
- Samhällsplaneringen skall inriktas på ett decentraliserat samhälle.
- All samhällsplanering skall utgå ifrån att varje region i landet skall ha ett med hänsyn till sociala krav, miljö och naturresurser lämpligt befolkningsunderlag och erforderliga arbetstillfällen.
- Förtroendevalda och allmänhet skall ha insyn i och möjlighet till att påverka planeringen på ett tidigt stadium.
- Alternativa planer bör upprättas och underställas de förtroendevalda för beslut.
- Den statliga långsiktplaneringen skall innehålla en angelägen hetsgradering av reformönskemål samt investerings- och sysselsättningsplaner.
- Den fysiska riksplaneringen skall ange markanvändningen i stora drag.
- Den regionala utvecklingsplaneringen skall i huvudsak vara en länskommunal uppgift.

Primärkommunerna skall svara för översikts- och detaljplanering inom sina verksamhetsområden.

Den ekonomiska politiken skall främst syfta till full sysselsättning, jämlikhet i standard och inkomst; stabilt penningvärde och ekonomisk tillväxt i en planerad marknadsekonomi. Strävandena härför skall baseras inte endast på ekonomiska standard- och välfärdsbedömningar utan även på trygghets- och miljöaspekter. Biståndspolitik och handelspolitik till förmån för u-länderna måste ingå som naturliga element i vår ekonomiska politik.

Finans- och penningpolitikens olika medel måste samordnas för att dessa mål skall kunna uppnås. Huvudvikten bör läggas vid finanspolitiken. Räntevapnet som konjunkturpolitiskt medel har begränsat värde. Ett högt ränteläge har negativa konsekvenser för företagen och de enskilda människorna.

Full sysselsättning måste eftersträvas. Statsmakterna bör i detta syfte hålla fortlöpande kontakt med kommunerna, näringslivets och arbetsmarknadens organisationer samt de politiska partierna.

En hög ekonomisk tillväxt ställer stora krav på sparat. Inte minst bör samhället främja enskilt sparande. Inflation har alltid negativa verkningar. Småspararna drabbas särskilt hårt.

Den ekonomiska politiken skall också vara ett medel för att främja regional jämlikhet ifråga om standard och utvecklingsmöjligheter. Statens och kommunernas utgifter tar en väsentlig del av de samlade resurserna i anspråk. De offentliga utgifterna måste i huvudsak skattefinansieras: Alla möjligheter till rationalisering och effektivisering i den offentliga förvaltningen skall tas tillvara.

Den grundläggande principen för skattesystemets utformning måste vara, att skatt tas ut efter bärkraft. Det är angeläget att åstadkomma skattefrihet för lägre inkomster såväl vid den statliga som kommunala beskattningen. På längre sikt bör ett system med minimiinkomst övervägas.

Individuell beskattning måste kombineras med ett starkt stöd till barnfamiljerna och åtgärder för att möjliggöra en tillfredsställande standard för personer, som på grund av ålder, bristande utbildning eller ensidig näringsstruktur i hemorten saknar möjligheter till yrkesarbete utanför hemmet. Rättvisa måste också skapas för makar som arbetar gemensamt i eget företag. Inkomsttagare med kraftigt varierande årsinkomster bör, för att inte progressionen skall drabba hårdare än avsett, ha möjligheter till skattemässig utjämning mellan olika år.

Skattesystemet bör vara så utformat, att det kan användas som ett medel i den aktiva konjunkturpolitiken.

- Den ekonomiska politiken skall syfta till full sysselsättning, jämlikhet i standard och inkomst, stabilt penningvärde och ekonomisk tillväxt.
- Statens och kommunernas utgifter skall i huvudsak finansieras genom skatter.
- Skatt skall tas ut efter bärkraft.
- Det personliga sparatet bör uppmuntras.
- Den ekonomiska politiken skall främja regional balans.
- Skattesystemet bör användas som ett medel i en aktiv konjunkturpolitik.

Ett näringsliv, som huvudsakligen är grundat på fri företagsamhet, konkurrens och enskilt ägande, skapar de bästa förutsättningarna för fortsatta ekonomiska framsteg och ytterligare höjning av levnadsstandarden.

Samhället skall aktivt medverka till gynnsamma förutsättningar för produktionen så att goda utkomstmöjligheter och full sysselsättning kan tryggas. Resurser och naturtillgångar skall rationellt och effektivt utnyttjas inom den långsiktiga hushållningens ram. Genom en aktiv regionalpolitik skall likvärdiga förhållanden skapas över hela landet.

En förutsättningsskapande näringspolitik måste innefatta ett förtroendefullt samarbete mellan offentliga organ och näringslivet. Näringslivets verksamhet skall underordnas miljö-, lokaliserings- och arbetsmarknadspolitiska synpunkter så att den blir till gagn för hela samhället. En öppen redovisning från företagen bör eftersträvas.

Maktkoncentration, såväl privat som statlig, innebär risk för maktmissbruk och skall motverkas. Kartell- och monopolföreteelser i näringslivet skall motverkas genom konkurrensstimulerande åtgärder. Det är angeläget att

bevara och utveckla familjeföretagens ställning som företags- och livsform. Det nära sambandet mellan arbete och kapital i dessa företag innebär en form av företagsdemokrati och direktinflytande, som främjar trivsel och effektivitet.

De mindre företagen har särskilt gynnsamma förutsättningar att ta tillvara nya idéer och därigenom underlätta framstegsskapande nyföretagsamhet. De har dessutom ofta väsentliga företräden ur miljö och trivselsynpunkt och är nödvändiga för en god befolkningsbalans och en differentierad arbetsmarknad.

Etablering av samhällsägda företag bör ske, när annan företagsamhet inte tillgodoser sociala behov och samhällsekonomiska krav ifråga om t ex sysselsättning, konkurrens och teknisk utveckling. I många fall kan samma mål uppnås genom samarbete mellan offentliga organ och enskilda företag eller genom offentligt deläggande. En huvudprincip skall vara, att statliga, kooperativa och privata företag skall konkurrera på lika villkor.

Näringslivet skall ha sådana konsoliderings- och utvecklingsmöjligheter, att internationell konkurrenskraft och hög tillväxttakt kan upprätthållas. Nya idéer och projekt måste tillvaratas. Här för krävs bl a möjligheter för företagen att finansiera också riskfyllda investeringar. Det är en väsentlig uppgift för det allmänna att möjliggöra viktiga projekt av långsiktig och riskbärande karaktär. För näringslivets behov av krediter får pensionsfonderna ökande betydelse. Stor betydelse har statens medverkan när det gäller de mindre företagens kreditförsörjning, då dessa företag i hög grad är beroende av lånefinansiering. Sparandet i pensionsfonderna måste komma alla slags företag tillgodo. Det allmänna bör utveckla rådgivnings och serviceverksamhet för de mindre företagen ifråga om marknadsföring, exportorganisation och andra tekniska, ekonomiska och administrativa problem. Det är viktigt att mindre företag stimuleras till samverkan för ökad konkurrenskraft.

Högräntepolitik stimulerar inte framstegsvilja och ekonomisk tillväxt. Den snedvrider produktionsförutsättningarna till nackdel särskilt för de mindre företagen.

Företag och kreditinstitutioner på kooperativ grund bör främjas. Därigenom skapas ökade möjligheter till spridning av inflytandet i näringslivet och till rättvisare fördelning av produktionsresultatet.

Genom beskattning av och möjligheter till insyn i större allmännyttiga stiftelser skall maktkoncentration i näringslivet motverkas. De multinationella företagen utgör en form av maktkoncentration, som är svår att kontrollera. Dessa företag skall genom skatte-, närings-, arbets-, social- och miljölagstiftningen underordnas den nationella ekonomin. En effektiv kontroll över de multinationella företagen förutsätter dessutom internationella överenskommelser. För att möjliggöra en decentralisering av inflytandet i såväl multinationella som andra företag är företagsdemokrati av stor betydelse.

- Den enskildes vilja till initiativ och insatser i arbetslivet skall tillvaratas så att verksamheten blir engagerande och meningsfull. Samhället skall aktivt medverka till gynnsamma förutsättningar för produktionen så att goda utkomstmöjligheter och full sysselsättning tryggas.
- Näringspolitiken måste bygga på förtroendefullt samarbete mellan samhälle och näringsliv.
- Maktkoncentration, såväl statlig som privat, skall motverkas. Karteller och monopol skall effektivt hindras.
- Genom pris- och konkurrensövervakande organ skall en fungerande konkurrens upprätthållas.
- De mindre företagens utvecklingsmöjligheter är av stor betydelse och skall tillvaratas.
- Genom rådgivnings- och serviceverksamhet skall de mindre företagen stimuleras till effektivitet och samverkan.
- Samhällsägda företag bör etableras, när andra företag inte tillgodoser sociala behov och samhällsekonomiska krav.
- Pensionsfonderna bör användas till att skapa ett decentraliserat samhälle.
- En väl utbyggd företagsdemokrati är betydelsefull för att åstadkomma en spridning av inflytandet i företagen.
- Internationella överenskommelser i syfte att minska de multinationella företagens makt skall eftersträvas.

Det måste vara en primär uppgift för samhället att trygga en livsmedelsförsörjning, som är tillfredsställande från såväl beredskapspolitiska som samhällsekonomiska synpunkter. Väsentligt måste härvid vara, att konsumenterna skall få livsmedel till lägsta möjliga priser och att jordbrukets yrkesutövare skall beredas lika goda inkomstmöjligheter som ges inom näringslivet i övrigt.

Motsvarande gäller ifråga om skogsbruk, trädgårdsnäring och fiske. Samhället skall medverka till bildandet av bärkraftiga och rationella företag inom dessa näringar liksom inom jordbruket.

Jordbrukspolitiken skall vara inriktad på att bereda rationella familjejordbruk, som ger full sysselsättning åt arbetskraften, företagsekonomisk lönsamhet på samma sätt som i jämförbara verksamheter. Denna inkomstmålsättning är nödvändig för att jordbrukets rekrytering av arbetskraft och försörjning med riskvilligt kapital skall kunna tryggas. Jordbrukets realprisnivå måste vara sådan, att den stimulerar till effektiva företag.

En tillfredsställande livsmedelsförsörjning är avgörande för vårt lands möjligheter att fullfölja sin alliansfria utrikespolitik.

Det är viktigt att strävandena inriktas på produktutvecklande, avsättningsfrämjande och kostnadsbegränsande åtgärder, som stärker jordbrukets och livsmedelsindustrins konkurrenskraft. Det bör ske genom rådgivning, forskning

och utveckling av råvaror och nya produkter.

Jordbruket och skogsbruket har byggt upp en väl utvecklad producentkooperation inom förädlingsledet till gagn för såväl näringsutövare som konsumenter. Det är angeläget att samhället uppmuntrar samverkan mellan de enskilda företagen.

Jord- och skogsbrukspolitiken skall vara inriktad på rationella familjeföretag med jordbruk och skogsbruk.

Komplettering av jordbruk till bärkraftiga enheter måste kraftigt stödjas. I skogsbygderna skall familjeskogsbruk kunna bildas med statligt kreditstöd. Bondeskogsbrukets strävan att genom enskilda insatser och frivillig samverkan uppnå effektivisering av driften och förbättrad skogsvård bör främjas.

De regionala effekterna av den allmänna jordbrukspolitiken måste beaktas. Jordbruket i norra Sverige har stor betydelse för utnyttjandet av denna landsdels resurser och för vårt lands livsmedelsförsörjning. Detsamma gäller övriga skogslän. En regionalt differentierad jordbrukspolitik är därför nödvändig. Rennäringens problem måste ägnas speciell uppmärksamhet.

Jordbrukspolitik och naturvårdspolitik måste samordnas för att man skall kunna tillvarata kulturlandskapets rekreations- och trivselvärden.

Deltidsjordbruket är särskilt i skogsbygderna värdefullt från sysselsättnings-, närings- och miljöpolitiska synpunkter. Inriktningen av produktionen i det svenska jordbruket och u-landsjordbruket skiljer sig så att de i regel ej konkurrerar med varandra. I Sverige producerade livsmedel skall kunna användas till livsmedelshjälp i samband med svenska eller internationella organisationers utvecklingsprojekt och i akuta nödsituationer.

Trädgårdsnäringen och fisket kräver som livsviktiga delar av vår livsmedelsproduktion näringspolitiska åtgärder, likvärdiga med insatserna i jordbrukspolitiken, t ex ifråga om kreditstöd, rationaliseringsrådgivning och skydd mot inkomstbortfall.

Lantbrukets, trädgårdsnäringens och fiskets utövare skall ha lika goda inkomstmöjligheter som ges det övriga näringslivet.

- En tillfredsställande livsmedelsförsörjning är avgörande för möjligheterna att fullfölja en alliansfri utrikespolitik.
- Genom rådgivning, forskning samt utveckling av nya råvaror och produkter skall lantbrukets, trädgårdsnäringens och fiskets konkurrenskraft stärkas.
- Samhället skall uppmuntra samverkan mellan de enskilda företagen.
- I skogsbygderna skall familjeskogsbruk kunna bildas med statligt kreditstöd.
- Samordning mellan jordbrukspolitik och naturvårdspolitik är nödvändig för möjligheterna att tillvarata kulturlandskapets rekreations- och trivselvärden.
- I vissa bygder och regioner skall samhället främja deltidjordbruk.

I jordbrukspolitiken måste särskild hänsyn tas till jordbrukets situation i Norrland och övriga skogslän.

Konsumentpolitiken skall medverka till goda valmöjligheter för konsumenten och ett fritt konsumtionsval.

Ett fritt och rationellt konsumtionsval, grundat på självständig bedömning, förutsätter att konsumenterna är prismedvetna och har tillräckliga kunskaper om varor och tjänster. Det är väsentligt att det finns en god närservice och att varudistributionen är tillfredsställande ordnad för alla delar av landet.

Reklamen skall utformas i enlighet med samhällets sociala krav så att ett fritt konsumtionsval möjliggöres. Regler skall fastställas så att reklam, som är socialt skadlig, vilseledande eller stridande mot god affärssed, förhindras.

Producenter och säljare skall vara skyldiga att styrka -de uppgifter, som lämnas i annonser, på förpackningar eller i andra reklamformer. Varorna skall vara försedda med upplysningar om priser och egenskaper. .

Den samhälleliga konsumentupplysningen skall vara saklig och korrekt. Till grund för upplysningsverksamheten skall ligga forskning om konsumenternas behov och önskemål, varuprovningar och prisutredningar. Rådgivningen skall innefatta även frågor om avbetalningsköp och garantiförbindelser.

Television, radio och press är effektiva media för konsumentupplysning. Studieförbund och andra organisationer, som påtar sig konsumentupplysande uppgifter, bör stödjas av samhället.

Konsumentupplysningen bör på det centrala planet handhas av ett organ, där konsumenterna, näringslivet och forskningen är representerade. Lokalt och regionalt bör samhället främja en samrådsorganisation för föreningar med intresse för konsumentfrågor. Denna organisation bör också ha kommunal anknytning. En till landstingen knuten hemkonsulentorganisation bör tillmätas stor vikt för konsumentpolitikens genomförande.

De tjänster av olika slag, som stat och kommun tillhandahåller, är endast i begränsad utsträckning bestämda av ett fritt konsumtionsval. Det gäller t ex undervisning, daghemsplatser, lekplatser, miljövard och sjukvård.

Konsumtionsbehovet på sådana områden måste i stället avgöras genom politiska beslut. Det är en viktig uppgift att genom konsumentupplysning informera medborgarna om de tjänster, som den offentliga sektorn erbjuder.

Samhället skall skapa förutsättningar för goda valmöjligheter.

- Det är särskilt viktigt att konsumentpolitiken inriktas på skydd för svaga konsumentgrupper.

- Reklam som är socialt skadlig, vilseledande eller stridande mot god affärssed skall förbjudas.
- Alkohol- och tobaksreklam skall vara i lag förbjuden.
- Producent och säljare skall vara skyldiga att styrka de uppgifter som lämnas i reklamen.
- Konsumentupplysningen skall bygga på omfattande varuprovningar och prisutredningar samt ta hänsyn till konsumenternas behov och önskemål.
- Undervisning i konsumentkunskap skall finnas i alla skolformer. Television, radio och press bör utnyttjas som media för konsumentupplysning.

Studieförbunds och andra frivilliga organisationers konsumentupplysning bör stödjas.

Arbete är grunden för försörjning och trygghet. Samhället skall garantera, att principen om trygghet för individen till arbete och inkomst kan förverkligas. Rätten till arbete skall vara inskriven i grundlagen. Arbetsmarknadspolitiken skall vara inriktad på att ge människorna möjlighet till fritt vald och meningsfull sysselsättning. Det är angeläget att tillvarata möjligheterna till växling mellan utbildning och yrkesliv.

Den snabba strukturförändringen i näringslivet ställer stora krav på samhällets arbetsmarknadspolitiska handlingsberedskap. Företagsnedläggelser och omstruktureringar medför otrygghet i arbetslivet. Teknikens landvinningar skall tillvaratas, men strukturuomvandlingen får inte medföra att enskilda eller grupper får försämrade arbetsvillkor.

Utvecklingen ställer ökade krav på arbetsmarknadsprognoser, arbetsförmedling och yrkesvägledning.

Yrkesutbildnings- och omskolningsverksamhet samt vuxenutbildning måste ske under tryggade ekonomiska förhållanden.

Viktigt är att arbetskraften kan beredas lönsam och differentierad sysselsättning i den egna regionen.

Särskilda insatser är nödvändiga för såväl äldre arbetskraft som handikappade med svårigheter att få sysselsättning.

Så långt möjligt bör de beredas - arbete inom det ordinarie arbetslivet. Omskolning och vidareutbildning, arbetsvård och rehabilitering samt olika former av skyddad sysselsättning är av särskild vikt för dessa grupper.

Män och kvinnor skall ha lika möjligheter på arbetsmarknaden och könsrollsindelning i arbetslivet skall motverkas. För ökade valmöjligheter på arbetsmarknaden krävs inte endast vidareutbildning och omskolning utan också tillgång till deltidsarbete för både kvinnor och män; daghemplatser och annan service. Invandrad arbetskraft skall få hjälp att anpassa sig i det svenska samhället och ges samma rättigheter som inhemsk arbetskraft.

En allmän arbetslöshetsförsäkring skall ingå i socialförsäkringssystemet och omfatta alla i arbetsför ålder.

Arbetsplatserna skall anpassas efter människans fysiska och psykiska förutsättningar. Genom lagbestämmelser och övervakning bör samhället trygga ett säkert arbetarskydd. I företagshälsovården som är av central betydelse måste största uppmärksamhet ägnas riskerna för yrkesskador.

Trygghet i anställning och sociala förmåner bör vara likvärdiga för alla grupper på arbetsmarknaden.

- Anställningstryggheten skall säkras för alla grupper, om så krävs genom lagstiftning.
- Lönesystemet skall utformas med sikte på att motverka stress i arbetslivet.
- Arbetsplatserna måste anpassas efter människans fysiska och psykiska förutsättningar.
- Behovet av arbetarskydd och företagshälsovård skall tillgodoses.

Arbetslöshetsförsäkringen skall omfatta alla i arbetsför ålder.

- Män och kvinnor skall behandlas lika i arbetslivet.

Decentraliseringens fördelar bör utnyttjas även i arbetslivet. Företagskoncentrationen kräver en utbyggd medbestämmanderätt. De anställda bör ha möjlighet till självständigt initiativ i arbetet och till inflytande över sin egen arbetssituation. En fördjupad företagsdemokrati medför större engagemang i arbetet, höjd trivsel på arbetsplatsen och ökad effektivitet och jämlikhet i arbetslivet.

Kravet på företagsdemokrati gäller alla företagsformer, militära förband samt institutioner som vård- och utbildningsanstalter. Stat och kommun bör i sin egen verksamhet gå i spetsen för en fördjupad företagsdemokrati.

Vid mindre företag är möjligheterna till direkt kontakt och samråd mellan företagsledare och anställda goda. Vid större företag måste dessa värden tillvaratas genom särskilda åtgärder. Företagsnämnderna har här stor betydelse som instrument för information och redovisning ifråga om företagets situation. De bör ha beslutanderätt i frågor som rör arbetsmiljön.

Möjligheterna till samarbete och samhörighet bör tas tillvara på alla nivåer och mellan dessa. I stora företag bör företagsnämndernas arbete fördelas på underavdelningar. Ett system med självstyrande arbetsgrupper, som ger självständighet i arbetsprocessens planering och utformning, bör eftersträvas.

Arbetet bör ledas och fördelas i samråd mellan företagsledning och anställda samt utformas så att det ger utrymme för självständighet och personligt ansvarstagande.

I företag av sådan storlek att företagsnämnder finns bör de anställda vara representerade i styrelserna och ha möjlighet att delta i revisionen.

Det är för företagsdemokratins vidareutveckling betydelsefullt med en omfattande försöksverksamhet i syfte att stärka de anställdas möjligheter till insyn och medinflytande.

Inom skolan och försvaret skall i princip gälla samma regler för företagsdemokratins som i samhället i övrigt. Samhället skall aktivt medverka till fördjupad företagsdemokrati. I företag med företagsnämnder bör de anställda ha medbestämmanderätt i styrelserna och möjlighet att delta i företagsrevisionen.

Arbetet bör ledas och fördelas i samråd mellan företagsledning och anställda.

Företagsnämnderna bör ha beslutanderätt i frågor som rör arbetsmiljön.

Ett system med självstyrande arbetsgrupper bör eftersträvas. Omfattande försöksverksamhet bör bedrivas för utveckling av företagsdemokratins.

Kulturpolitiken är ett av samhällets instrument för att främja gemenskap och tolerans samt en mångskiftande verksamhet, som ökar den enskildes möjligheter till personlig utveckling.

Kulturdebatten skall vara fri och obunden, så att skilda religiösa, politiska och ideella åsikter kan framföras.

Kristendomens uppfattning om människovärdet är en grund för kulturpolitiken. Det är en viktig uppgift att garantera förutsättningar för religionsutövning och religiös verksamhet i kyrka och samfund.

Decentralisering av kulturlivet skall eftersträvas. Alla bör, oavsett ekonomi och bostadsort, ha möjligheter att delta i olika aktiviteter och kunna få del av vad som erbjuds genom exempelvis bibliotek, teater, film, konserter, utställningar och religiös verksamhet: De negativa effekterna av ett kommersiellt kulturliv måste motverkas.

Fördelningen av kulturutbudet skall ske genom ett växelspel mellan centrala, regionala och lokala organ. Ett väl utbyggt nät av regionala och lokala kulturcentra skapar goda förutsättningar för aktivitet och gemenskap. Experiment och försöksverksamhet bör stimuleras.

Bildningsorganisationerna spelar en betydande roll för människornas möjligheter till utbildning och personlighetsutveckling, vilket motiverar ett aktivt samhälleligt stöd. Detta bör även komma fristående grupper till del. Samhället bör även i betydande utsträckning ge olika sammanslutningar resurser att ge ut sina egna tidskrifter. Etermedias möjligheter för ett lokalt och regionalt kulturutbud bör tillvaratas.

Kulturpolitiska synpunkter måste få påverka samhälls- och miljöplanering. Samhället bör stimulera till ökade kontakter med andra länder. Ett väl utbyggt kulturpolitiskt samarbete med övriga nordiska länder är av stor vikt. En bred kultursociologisk forskning bör ske på nordisk bas.

- Kulturpolitiken skall främja gemenskap, tolerans och personlighetsutveckling.
- En mångskiftande och nyskapande kulturell verksamhet skall eftersträvas.
- Kulturpolitiken skall stimuleras
- Bildningsorganisationerna skall regionala och lokala aktiviteter. verksamt stödjas.
- Kulturarbetarna måste beredas trygga arbetsvillkor.
- Speciellt stöd skall ges åt invandrarens och andra minoritetsgruppers kulturella aktiviteter.

Utbildningen har ett grundläggande värde för den enskilde. Den ger förutsättningar för såväl goda insatser i samhälle och arbetsliv som ett meningsfullt utnyttjande av fritiden. Insatser på utbildningens område har avgörande betydelse för samhällsutvecklingen. Skolans målsättning skall vara att ge goda kunskaper, stimulera till självständigt och kritiskt tänkande samt utveckla förmågan till samarbete. Utbildningspolitiken är av avgörande betydelse för förverkligandet av jämlikheten.

Det är samhällets uppgift att svara för utbildningsorganisationen och undanröja hinder av ekonomisk, social och geografisk art, som begränsar den enskildes möjligheter att begagna sig av rätten till utbildning. Vid organisationen av skolarbetet måste hänsyn tas till den arbetsbelastning för eleverna som långa resvägar utgör. Studiesociala åtgärder och geografisk spridning av utbildningsmöjligheterna är nödvändiga för jämlikhet på utbildningens område.

Grunden i utbildningssystemet skall utgöras av obligatorisk förskola,

som aktivt stimulerar barnen i deras utveckling. Förskolorna skall vara så lokaliserade, att långa resvägar kan undvikas. Grundskolan och gymnasieskolan skall ge goda möjligheter för insatser i samhällsliv och yrkesliv och därtill en bred grund för fortsatt utbildning. Fackskolan, gymnasiet och yrkesskolan skall vara likvärdiga.

Praktiska och teoretiska kunskaper skall värderas lika. De allmänbildande ämnena skall ges likvärdigt utrymme i läroplanerna. Återkommande utbildning skall vara en grundprincip i utbildningssystemet. Det är angeläget att tillvarata den förnyelse som ett växelspel mellan utbildning och yrkesliv innebär. Expansionen på utbildningens område får inte leda till klyftor mellan generationerna. I vuxenutbildningen skall särskild uppmärksamhet ägnas dem som saknar tillräcklig grundutbildning och studievana. Vuxenutbildningen skall organiseras så att även glesbygdens intressen tillgodoses.

Samhället måste ta ekonomiskt ansvar för den enskildes rätt att efter praktiska erfarenheter i arbetslivet vidareutbilda

sig. Skillnaden mellan ungdomsutbildning och vuxenutbildning utjämnas i ett sådant system, som leder till samordning av utbildningen för yngre och äldre.

Den högre utbildningen skall oberoende av formella krav vara öppen för alla som har tillräckliga förkunskaper. Flera utbildningsvägar måste leda till högre studier. Den grundläggande utbildningen får inte utformas så att vissa grupper utestängs. Ett fritt val av ämneskombinationer och studieriktning skall eftersträvas. Geografisk spridning av den högre utbildningen är angelägen ur rättvisesynpunkt, inte minst med tanke på de vuxnas studiemöjligheter.

Folkhögskolorna måste få behålla sin särprägel som förmedlare av allmän medborgerlig bildning och samtidigt ges möjligheter att vara grund för fortsatta studier. Det fria bildningsarbetet skall uppmuntras och stöd ges åt studieförbunden och de korrespondensstuderande. Internationella förhållanden och problem måste ägnas betydande utrymme i undervisningen. Inte minst viktigt är att kunskaper förmedlas om förhållandena i utvecklingsländerna.

Omvårdnaden om eleverna är en angelägen uppgift för skolan och kräver god kontakt mellan skola och hem.

Skolan måste ägna särskild uppmärksamhet åt elever som av olika anledningar har svårt att finna sig till rätta. Skolan har ett stort ansvar i sin uppgift att fostra till medinflytande och medansvar och det är särskilt angeläget att en demokratisk arbetsordning tillämpas i skolan.

Lärare, elever och andra grupper som har skolan som arbetsplats bör beredas möjlighet att gemensamt delta i utformningen av en god skolmiljö. Medverkan i planeringen och uppläggningsarbetet höjer trivseln och ger bättre studieresultat.

De studerande vid universitet och högskolor skall i likhet med övriga grupper ha inflytande på utbildningens målsättning och utformning. Det är därvid av vikt att samhället avlastar studerandeorganisationerna deras sociala och kurativa verksamhet.

- Skolan skall ge goda kunskaper, stimulera till självständigt och kritiskt tänkande samt utveckla förmågan till samarbete.
- Alla skall garanteras likvärdiga utbildningsmöjligheter.
- Obligatorisk förskola skall vara grunden i utbildningssystemet.
- Teoretisk och praktisk utbildning skall värderas lika och så långt möjligt samordnas.
- Genom ett system med återkommande utbildning skall den enskilde ges möjligheter att efter praktisk yrkeserfarenhet vidareutbilda sig.
- Studiesociala åtgärder och geografisk spridning av utbildningsmöjligheterna är nödvändiga för jämlikhet på utbildningens område.
- Den högre utbildningen skall vara oberoende av formella krav och vara öppen för alla som har tillräckliga förkunskaper. Folkhögskolorna måste få behålla sin särprägel och samtidigt vara kompetensgrundande för fortsatta studier.
- De studerande vid universitet och högskolor skall ha medinflytande på utbildningens utformning.
- Omvårdnaden om eleverna kräver god kontakt mellan skola och hem.
- Skoldemokratin skall på allt sätt uppmuntras.

Ekonomisk, social och kulturell utveckling är i växande grad beroende av framstegen på forskningens område. Det gäller för samhället att med forskningens hjälp inte bara skapa en hög materiell standard utan också förbättra möjligheterna till trygga och rättvisa förhållanden för människorna och en i alla avseenden god miljö.

En för hela samhället utvecklingsfrämjande forskning är angelägen. För detta ändamål skall samhället svara för grundforskningen och ekonomiskt stödja forskning i för samhället önskvärd riktning.

En obunden grundforskning är en förutsättning för nydanande forskningsarbete. Forskningspolitiken måste präglas av grundforskningens och målforskningens nära samband. Stor vikt skall läggas vid rekrytering och utbildning av forskare. Forskningen skall spridas geografiskt och i viss utsträckning förläggas till universitetsfilialer.

Det är angeläget att stödja en framtidsforskning som kan ge kunskaper om olika alternativ för samhällets utveckling och resursplanering. Detta är nödvändigt för att samhället skall kunna leda utvecklingen och inordna, teknik och vetenskap i den mänskliga välfärdens tjänst.

Målforskningen skall inriktas på frågor som direkt berör den enskilda människans situation och är av betydelse för samhällets utveckling. Problem som rör samhällsplanering och miljöförhållanden, glesbygds- och storstadsfrågor, sociala, vårdpolitiska och medicinska förhållanden, utbildningspolitiska och kulturpolitiska problem måste ägnas betydande uppmärksamhet. Tvärvetenskaplig forskning är väsentlig, då flera aspekter av problemen bör undersökas samtidigt.

En viktig uppgift är att se till att forskningsresultaten blir kända för allmänhet och näringsliv och så snabbt som möjligt nyttiggörs för såväl en förbättring av människans trivsel och välbefinnande som för en effektiviserad produktion.

- Forskningen skall syfta till att förbättra samhällets möjligheter att skapa trygghet och rättvisa förhållanden för

människorna och en i alla avseenden god miljö:

- Samhället skall ha huvudansvaret för grundforskningen och ekonomiskt stödja forskning i för samhället önskvärd riktning.
- Forskning om miljöfrågorna är en av samhällets angelägnaste uppgifter.
- Framtidsforskningen skall vara ett instrument för att inordna teknik och vetenskap i samhällsplaneringen.
- Sverige skall verka för en samordning och utveckling av den internationella forskningen.
- Fredsforskningen måste särskilt främjas.

Ett samhälle med jämlikhet och god miljö förutsätter decentralisering och en aktiv regionalpolitik. Genom denna skall näringsliv och bebyggelse möjliggöras i ett nät av livskraftiga tätorter över hela landet och regional balans skapas. Välfärden kan därigenom fördelas så att jämlikhet uppnås mellan olika delar av landet ifråga om såväl materiell levnadsstandard som social och kulturell service. Särskilt betydelsefullt är att ekonomisk expansion och strukturomvandling sker i sådana former, att den enskilda människans krav på trivsel och trygghet tillgodoses. Arbetsplatser, bebyggelse och fritidsområden skall lokaliseras så att människor inte tvingas tillbringa en stor del av sin tid med resor till och från arbetet eller med att nå fritidsområden. Överkoncentration till storstadsområdena måste från mänskliga och miljöpolitiska synpunkter effektivt motverkas - främst genom positiva lokaliseringssåtgärder i områden med bristande sysselsättning.

Glesbygdsbefolkningen måste tillförsäkras service, kommunikationer

och i övrigt en standard, som är likvärdig med den som finns i de mera koncentrerade bebyggelserna.

För att uppfylla riksplaneringens målsättning krävs regionala handlings- och utvecklingsprogram samt att möjligheter ges åt kommunerna att förverkliga de upprättade handlingsprogrammen, så att en effektiv lokaliseringspolitik kan föras. Varje region skall tillförsäkras sysselsättningsmöjligheter, bostäder, skolor, vårdresurser och annan service i den omfattning, som den befolkningsmässiga målsättningen kräver. Vid detaljplaneringen inom regionerna måste beaktas att decentralisering av bebyggelse och näringsliv är bättre för den enskilda människan än en hård koncentration till centralorter med skilda slag av trängselproblem.

I sysselsättningssvaga områden skall i första hand en aktiv lokaliseringspolitik utnyttjas. Etableringskontroll och särskilda investeringsavgifter kan vara nödvändiga för att dämpa storstadsområdenas tillväxt.

Frakt- och teletaxor bör med samhällets medverkan utjämnas så att allmänhet och näringsliv får samma villkor i olika landsdelar. Utbildningsmöjligheterna skall vara likvärdiga över hela landet.

Inom vissa glesbygdsområden, främst i det norrländska inlandet, kan en rimlig servicestandard inte upprätthållas utan särskilda åtgärder i form av förstärkt lokaliseringspolitik och ett direkt servicestöd till vissa orter.

Genom en aktiv regionalpolitik minskas trycket på landets stora befolkningskoncentrationer, inte minst vad beträffar bostadsmarknaden. Lokalisering av statlig och annan förvaltning till andra områden än de tre storstadsregionerna är härvid ett effektivt medel.

Det ekonomiska lokaliseringssstödet skall kunna varieras efter behov i skilda områden. Av betydelse är också stöd för utbildning av anställda. Även skattepolitiska åtgärder måste ingå i en aktiv regionalpolitik.

- Ett samhälle med jämlikhet och god miljö förutsätter decentralisering och en aktiv regionalpolitik.
- Regionalpolitiken skall möjliggöra näringsliv och bebyggelse i ett nät av livskraftiga tätorter över hela landet och skapa regional balans.
- Regionalpolitiken skall anpassas till befolkningsmässiga målsättningar för olika regioner.
- I sysselsättningssvaga områden skall i första hand en aktiv lokaliseringspolitik utnyttjas för att skapa nya arbetstillfällen.
- Etableringskontroll och särskilda investeringsavgifter kan vara nödvändiga för att dämpa tillväxten i storstadsområdena. Utbyggnaden av samhällets service och lokaliseringen av förvaltningen är en viktig del av regionalpolitiken. Transportkostnaderna måste utjämnas för att produktionsförutsättningarna skall vara likvärdiga i landets olika delar. Lokaliseringspolitiskt motiverat stöd bör ges för utbildning.
- Skattepolitiska åtgärder krävs för en aktiv regionalpolitik.
- Direkta statliga företagsetableringar är nödvändiga i regioner, där privat och kooperativt näringsliv ej kan trygga sysselsättningen.

En grundläggande målsättning i samhällets servicepolitik och förutsättningsskapande uppgifter är att alla delar av landet garanteras en tillfredsställande trafikförsörjning. Sociala och samhällsekonomiska skäl skall vara avgörande för utformningen av landets trafiksystem.

Den tekniska utvecklingen i trafik och näringsliv ställer höga krav på vägnätets standard. En målmedveten satsning på upprustning av vägarna är angelägen.

Samhället skall trygga en tillfredsställande kollektiv trafik. Denna skall utformas så, att den på ett likvärdigt sätt

tjänar befolkning och näringsliv i olika delar av landet.

I glesbygder krävs särskilda insatser för att alla skall få tillfredsställande kommunikationer och transportmöjligheter. Utbyggnaden av den kollektiva trafiken skall prioriteras, så att en tillfredsställande trafikförsörjning möjliggöres.

Samhället bör verka för utbyggd flygtrafik där stora avstånd eller i övrigt förhållandena medför tidsödande resor och transporter som för exempelvis ö- och skärgårdsbefolkning. Behovet av sjö- och lufthamnar skall tillgodoses. Placeringen av dessa skall ske med hänsyn till trafikens och näringslivets behov och med beaktande av miljösynpunkter

Trafikpolitiken skall vara nära samordnad med regionalpolitiken och syfta till ett decentraliserat samhälle.

Överkoncentrerade storstadsområden kräver omåttliga investeringar i trafikanläggningar. I varje län skall finnas utarbetade trafikförsörjningsplaner, kompletterade med lokala planer för trafikförsörjningen inom kommunerna. Satsning på kommunalt samordnad kollektiv trafik såväl i tätort som i glesbygd är nödvändig för en tillfredsställande service åt alla befolkningsgrupper. Trafikplaneringen skall samordna olika trafikgrenar. En väsentlig uppgift för samhället är att utjämna transportkostnaderna mellan olika delar av landet.

Trafiksäkerhetsfrågorna måste ägnas stor uppmärksamhet vid utformning av trafikmiljöer och trafikundervisning. Genom bestämmelser om betryggande fordonskonstruktioner och säkerhetsutrustning kan säkerheten på vägarna ökas. Det är väsentligt att utforma den kollektiva trafikmiljön, så att den upplevs positivt även av barn, handikappade och äldre.

Trafikförsörjningsplaner på riks-, regional- och lokalnivå skall samordna olika trafikgrenar.

Utbyggnaden av den kollektiva trafiken skall prioriteras. Trafiksäkerhetsaspekterna måste vara avgörande för utformningen av trafikmiljöer och för fordonskonstruktioner.

Trafikmiljön skall anpassas efter människans förutsättningar.

Miljöns utformning är av avgörande betydelse för människans trivsel, trygghet och självförverkligande. Samhället skall anpassas efter människans behov och såväl psykiska som fysiska förutsättningar. Detta gäller alla miljöer i samhället - arbetslivet, skolan, hemmet och fritiden.

Centerpartiet vill ge välfärdsbegreppet en ny dimension och med en aktiv miljöpolitik skapa förutsättningar för en levnadsstandard med högre kvalitativt innehåll.

Många människor drabbas av stress och psykiska störningar. Det mekaniserade arbetslivet medför hårda påfrestningar för många människor. Teknisk och vetenskaplig utveckling skall styras av samhället för att tjäna människorna och bidra till deras välbefinnande och välfärd.

Samhället skall aktivt verka för arbetarskydd, företagshälsovård och andra åtgärder i syfte att förbättra arbetsmiljö och förebygga skaderisker. Arbetsplatsen måste anpassas efter människans psykiska och fysiska förutsättningar.

Bomiljöns utformning har stor betydelse för människornas trivsel och levnadsbetingelser. Decentraliserad byggelse och låghusbyggelse har företräden som måste beaktas vid planeringen. I anslutning till bostaden måste finnas service och utrymnen för lek, rekreation och samvaro.

Miljöförstöringen hotar människans existensvillkor. Misshushållningen med naturresurserna måste upphöra och kraftåtgärder vidtas mot vatten- och luftföroreningarna liksom mot giftanvändningen inom industri och växtodling.

Miljöförstöringen måste hindras och balansen i naturens kretslopp återställas.

Produktion som hotar vår livsmiljö kan inte accepteras. Samhället måste ingripa genom lagstiftning och övervakning.

En effektiv bullerbekämpning är angelägen liksom åtgärder för att skapa renare luft, vatten och i övrigt människovänlig miljö.

Vården av naturen och landskapet nödvändiggör stora insatser. Med hänsyn till fritidsverksamhet och turism krävs en aktiv naturvård. Detta förutsätter en samordning av jordbrukspolitik och naturvård.

Miljövården kräver internationell samverkan på olika områden. Sverige bör i internationella sammanhang verka för överenskommelser om förbättrade åtgärder för miljövård och tillvaratagande av jordens naturtillgångar.

• En aktiv miljöpolitik skall skapa förutsättningar för en levnadsstandard med högre kvalitativt innehåll.

Från miljöpolitiska synpunkter skall ett decentraliserat samhälle eftersträvas.

Arbetsplatserna skall vara anpassade efter människornas fysiska och psykiska förutsättningar.

Förstöring av vatten, luft och landskap skall effektivt motverkas. En effektiv bullerbekämpning är angelägen.

• En omsorgsfull miljöplanering är en av samhällets huvuduppgifter.

• En betydande miljöforskning krävs på samhällslivets alla områden. '

Internationellt samarbete kring miljöfrågorna och jordens naturtillgångar är nödvändigt.

Fritiden är av stor betydelse för individens fysiska och psykiska balans. Arbetstidsförkortningar ökar fritiden och standardhöjningen förbättrar möjligheterna att utnyttja den. Samhället skall genom service- och stimulansåtgärder underlätta för den enskilde att tillvarata fritiden på ett meningsfullt sätt.

Fritidsbebyggelse, park- och strövområden samt anläggningar för idrott, bad och camping har väsentlig betydelse för att människornas rekreationsbehov skall kunna tillgodoses. Stat och kommun skall svara för att erforderliga lokaler för kulturaktiviteter, hobbyverksamhet och andra fritidssysselsättningar finns.

Göd fysisk kondition bidrar till psykiskt välbefinnande och ökar motståndskraften mot sjukdomar och stress. Idrott och motionsverksamhet är viktiga delar av fritidslivet.

Samhället måste planera fritidsanläggningar så att de kan utnyttjas av handikappade.

Samhällsplaneringen, naturvårds- och miljöpolitiken samt bostadspolitikerna har stor betydelse för de enskilda människornas möjligheter till meningsfull fritid.

Fritidsbebyggelsen skall planeras med hänsyn till de olika krav som uppställs på fritidsboendet. I planeringen måste därför ingå såväl gruppbebyggelse som mera gles fritidsbebyggelse.

• Stat och kommun skall ansvara för att erforderliga fritidslokaler, friluftsanläggningar och fritidsområden finns samt främja utvecklingen av fritidsbebyggelse.

• Samhället skall stödja idrotts- och motionsverksamhet. Handikappidrotten bör särskilt stödjas.

• Fritidsanläggningar skall utformas så att de kan utnyttjas av handikappade.

Bostadspolitikens syfte skall vara att garantera alla medborgare bostäder i goda miljöer och att åstadkomma en effektiv byggnadsproduktion, som möjliggör låga bostadskostnader. Intensiv byggnadsforskning, säker kreditförsäkring, låg ränta och god kommunal markberedskap är medel härför. Staten bör tillse att kommunerna har ekonomiska möjligheter till erforderliga markförvärv.

Från sociala och jämlikhetspolitiska synpunkter krävs särskilda åtgärder för att barnfamiljer, pensionärer, handikappade och andra ekonomiskt svaga grupper skall ges förutsättningar till goda bostäder. Kategorihus och social skiktning av bostadsområden måste undvikas. Lägenhetssammansättningen i bostadsområden bör ge utrymme åt olika åldrar och hushållstyper. Flexibla lägenheter, anpassningsbara för olika stadier i en familjs liv, skall vara en huvudinriktning i bostadsproduktionen. Bostäderna bör utformas så att de kan användas även av människor med nedsatt rörelseförmåga.

Bostadsplaneringen skall vara en målmedveten miljöplanering.

Bebyggelsen bör ges en sådan utformning och variation, att goda mänskliga relationer och kontakter mellan individer främjas. Bostadskonsumenter skall beredas tillfälle att aktivt delta i utformningen av bostadsområden.

I tätbebyggelse måste tillse, att trafikskyddade lekplatser för barn i alla åldrar finns i nära anslutning till bostaden samt parker och strövområden inom nära räckhåll. Lekplatserna skall vara så utformade att barnens aktivitetsbehov och skaparlust tillgodoses på ett naturligt sätt.

Väsentligt är att bostadsområdena utrustas med gemensamhetsanläggningar av olika slag. Behovet av boendeservice måste beaktas redan i bebyggelseplaneringen, exempelvis ifråga om närhetsbutiker, daghem, förskolor och samlingslokaler samt särskild service för äldre och handikappade.

En effektiv lokaliseringspolitik bidrar till att skapa balans på bostadsmarknaden.

• Bostadspolitikerna skall garantera goda bostäder åt alla.

• Samhället skall främja en kostnadsbesparande rationalisering av bostadsproduktionen.

• Staten bör tillse att kommunerna ges ekonomiska möjligheter till erforderliga markförvärv.

Särskilda åtgärder är nödvändiga för att barnfamiljer, handikappade, pensionärer och ekonomiskt svaga grupper skall ges förutsättningar till goda bostäder.

• Samhället bör främja kollektiv boendeservice. Bostadskonsumenter skall beredas tillfälle att aktivt delta i utformningen av bostadsområden.

Socialpolitiken är ett viktigt medel i samhällets strävan att ge alla människor en god materiell och kulturell standard. Den måste formas till ett instrument för jämlikhetspolitik. Tyngdpunkten skall läggas på förebyggande åtgärder och ett väl utbyggt socialförsäkringssystem. I de situationer då individen själv inte kan klara en från jämlikhetspolitiska synpunkter tillfredsställande försörjningsnivå skall socialpolitiken ge erforderligt stöd.

Ekonomiskt skydd skall finnas, som ger individen trygghet under uppväxttiden, vid sjukdom, invaliditet och ålderdom, vid arbetslöshet och när den egna inkomsten i övrigt är otillräcklig. Det samhälleliga grundskyddet skall vara sådant att alla behandlas lika.

Samordning måste eftersträvas av det sociala skyddet i ett system med garanterade minimiinkomster, som ger trygghet till försörjning åt alla, som inte kan uppnå tillräckliga arbetsinkomster. Ett sådant system möjliggör också enklare och effektivare administration.

I det sociala trygghetssystemet skall pensionering, stöd till barnfamiljerna, sjukförsäkring, tandvårdsförsäkring, arbetslöshetsförsäkring och olika grenar av vård samt grundläggande bestämmelser om årsarbetstid, semester och säkerhet till anställning ha centrala funktioner för människans trygghet och jämlikhet. Därutöver skall samhället stimulera individen till omtanke om framtiden.

Samhället skall svara för en grundtrygghet, som skall vara lika för alla medborgare och ge möjligheter till en skälig levnadsstandard. Ett minimiinkomstsystem bör finnas ekonomiskt grundskydd.

Allmän arbetslöshetsförsäkring och skall ingå i socialförsäkringssystemet. Lika regler skall gälla för kvinnor systemet.

för att garantera ett ekono
allmän tandvårdsförsäkring
och män i socialförsäkrings

Familjepolitikens mål skall vara att utjämna standardskillnader, skapa en god uppväxtmiljö samt främja gemenskap för alla.

De första åren i en människas liv har en avgörande betydelse för hela personlighetsutvecklingen. Familjepolitikens innehåll måste präglas av denna kunskap, liksom av det förhållande att samhälle och industri övertagit många av hemmens mera arbetskrävande uppgifter, vilket medfört att båda föräldrarna i ökande omfattning skaffar sig förvärsarbete utanför hemmet.

Obligatorisk undervisning i barn- och familjekunskap skall finnas i såväl grundskolan som gymnasieskolan samt uppföljas genom vuxenutbildning i föräldrakunskap. Radio och television, bildningsorganisationer samt föreningar för hem och skola bör ges resurser att medverka i detta arbete. Samhället skall ansvara för en väl utbyggd familjerådgivning.

Behovet av barn tillsyn skall tillgodoses genom en utbyggd barnstuge- och familjedaghemverksamhet. Statsbidrag bör ges i sådan utsträckning att en kvalitativt högvärdig verksamhet i barnstugor och familjedaghem garanteras.

Försäkringssystemet skall vara så utformat att det ger trygghet även för dem som arbetar i hemmet. Barnfamiljerna skall garanteras en standard som är tillfredsställande i socialt och jämlikhetspolitiskt avseende. Vårdnadsbidrag skall utgå till familjer med barn i de lägre åldrarna. Samhället måste bidra till att ensamföräldrar och deras barn ges en med andra familjer likvärdig ekonomisk och social ställning.

Föräldrarnas möjlighet att välja mellan arbete i och utanför hemmet skall främjas genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder, utvecklingsarbete på hemarbetets område och obligatorisk undervisning i hemtekniska ämnen i skolan. En välplanerad bostadsmiljö med tillgång till boendeservice, gemensamhetsanläggningar, utrymme för rekreation, lek och fritidssysselsättning är angelägen ur allmän trivselsynpunkt och bidrar till ökade valmöjligheter för föräldrarna.

I bostadspolitiken måste särskild hänsyn tas till barnfamiljernas situation.

Familjepolitiken skall utjämna standardskillnader, skapa en god uppväxtmiljö samt främja gemenskap för alla.

Undervisning i barn- och familjekunskap skall vara obligatorisk i grundskola och gymnasieskola.

- Barnfamiljerna måste garanteras en från sociala och jämlikhetspolitiska synpunkter tillfredsställande standard. Samhället skall underlätta möjligheterna till ett fritt val mellan arbete i och utanför hemmet. För ökade valmöjligheter åt dem som länge haft vårduppgifter i hemmet krävs betydande satsning på vuxenutbildning och studiesociala åtgärder.

De äldre har genom sina arbetsinsatser lagt grunden till vårt välfärdssamhälle. Det är en viktig uppgift för samhället att garantera dem en god trygghet och rättvis del av standardhöjningen.

Huvudvikten i pensionssystemet måste under lång tid framöver läggas vid folkpensionerna, som har störst betydelse för dem som har små inkomster. Det är särskilt viktigt, att systemet för beräkning av tilläggspensionerna formas så, att låginkomstgrupper och korttidsanställda får rättvisa. De ekonomiskt sämst ställda pensionärerna skall erhålla särskilda pensionstillskott. Pensionerna skall vara automatiskt anpassade till standardutvecklingen.

Den allmänna pensionsåldern skall vara 65 år. Lägre pensionsålder bör finnas för dem som är verksamma i tunga och krävande arbeten. Förtidspension skall kunna beviljas av medicinska och sociala skäl.

För många äldre är det ett livsvillkor att få stanna kvar i arbetslivet även efter pensionsåldern. Det är viktigt att samhället medverkar till att skapa arbetsmöjligheter för pensionärer som önskar helt eller delvis kvarstå i arbetslivet. I största möjliga utsträckning bör de äldre beredas möjlighet att bo kvar i sin hemmiljö. Detta förutsätter upprustning av bostäder och byggande av bostäder, som är lämpliga för pensionärer, samt en väl utbyggd hemhjälpverksamhet, dagvård, hemsjukvård, kost-, boende-, färd- och transportservice.

I samhällets uppsökande verksamhet, på ålderdomshem, institutioner och i det egna hemmet skall de äldres integritet garanteras. Deras behov att självständigt forma sin tillvaro skall tillgodoses.

- Samhället skall ge pensionärerna god trygghet och rättvis del av standardhöjningen.
- ATP-systemet skall vara så utformat, att låginkomstgrupper och korttidsanställda får rättvisa vid pensionsberäkningen i förhållande till andra grupper.
- Allmän pensionsålder skall vara 65 år:
- Lägre pensionsålder skall finnas för dem som är verksamma i tunga och krävande arbeten.

Förtidspension bör medges av såväl medicinska som sociala skäl. Samhället skall bereda pensionärerna goda möjligheter till kulturliv, studier och rekreation.

Människan lever i ett tekniskt och socialt komplicerat samhälle. Många kan inte motsvara de krav som ställs på dem. Detta kan ta sig uttryck i fysisk och psykisk ohälsa, missbruk av stimulantia och i brottslighet. Arbetsliv och samhälle måste därför anpassas efter människans fysiska och psykiska förutsättningar.

Det är samhällets skyldighet att i samhällsplaneringen, genom en aktiv miljö- och fritidspolitik samt genom andra förebyggande åtgärder tillse att orsaker till sjukdom och sociala problem i största möjliga utsträckning elimineras. Detta förutsätter en helhetssyn på individ och samhälle som sätter människans behov och förutsättningar i centrum. Många sjukdomar och andra problem kan om de upptäcks i tid botas i öppen vård, vilket är till fördel för både individ och samhälle.

Forskning i förebyggande syfte är nödvändig på många områden. Av största vikt är social-medicinsk forskning om orsakerna till sjukdomar och sociala problem.

Genom regelbundna hälsoundersökningar och andra förebyggande åtgärder bör hälsotillståndet kunna förbättras och sjukvårdsbehovet reduceras. Med lagbestämmelser och övervakning bör samhället garantera ett säkert arbetarskydd och tillfredsställande arbetsmiljö. Företagshälsovården bör vara samordnad med landstingets sjukvård, för att socialmedicinsk erfarenhet skall kunna utnyttjas väl.

Samordning av olika vårdresurser är nödvändig. Öppen och slutna vård bör föras samman med social rådgivning i ett system, där patienten så långt möjligt skall behandlas i sin naturliga sociala och fysiska miljö. Vården skall ha en socialmedicinsk inriktning.

En rationell arbetsfördelning mellan olika personalkategorier och en demokratisk arbetsordning skall eftersträvas inom hela vårdsektorn. Hänsyn skall tas till mottagarnas personliga upplevelser av vården och omgivande miljö. Behovet av kontakt och individuell omsorg måste tillgodoses.

Landstingen bör handha samhällets sjuk- och tandvård. Staten skall lämna ekonomiskt stöd till verksamheten. Ett av staten initierat och främjat forsknings- och utvecklingsarbete är av avgörande betydelse. Ett väl organiserat tekniskt och medicinskt samarbete mellan sjukvårdens huvudmän är nödvändigt. Kroppsliga och mentala sjukdomar är ofta betingade av varandra. Somatisk och psykiatrisk vård bör samordnas.

Genom rehabilitering och arbetsvård skall såväl fysiskt som psykiskt handikappade beredas möjlighet att leva tillsammans med andra människor under likvärdiga förhållanden. Den fysiska miljön skall utformas så att det ej föreligger hinder för en handikappad att utnyttja olika serviceinrättningar.

Alkoholmissbruk samt läkemedels- och narkotikamissbruk måste effektivt motverkas. Genom forskning, upplysning och lagstiftning om alkohol och andra vanebildande gifter kan missbruk förebyggas. Nykterhetsorganisationernas betydelse motiverar ett verksamt samhällsstöd. Vårdpolitiken skall vara inriktad på återanpassning av de skadade till normal livsmiljö och meningsfullt arbetsliv. Alkoholism bör liksom narkotikamissbruk betraktas som sjukdom. Kriminalvård och socialvård skall vara inriktade på återförande i samhällsgemenskapen. I detta syfte bör i första hand frivård utnyttjas. Vård i institutionsform bör användas endast då det krävs till skydd för individer och samhälle. Socialvård och kriminalvård skall vara samordnade.

Straff kan ofta leda till fortsatt kriminalitet. Vid social avvikelser bland barn och ungdom bör i första hand familjevård, placering i kvalificerade fosterhem eller läkarvård komma i fråga.

Väsentligt är att den frivård blir accepterad av sin omgivning och att samhället ser till att tillfredsställande möjligheter till arbete och bostad finns. Stat och kommun får inte diskriminera tidigare straffade vid anställning. Nära kontakter mellan ungdomsvård och det egna hemmet är en viktig förutsättning för den omhändertagnes rehabilitering. Väsentligt är att de omhändertagna ungdomarna ges en god yrkesutbildning. Därigenom skapas möjligheter för en återanpassning i samhälls och arbetsliv.

Inom socialvården bör tillämpas en familjevårdsprincip som innebär en helhetssyn beträffande individ och familj. Denna bör även resultera i en samordning av de sociala nämnderna.

Samhället måste genom en förutseende planering anpassas efter människornas fysiska och psykiska förutsättningar. Arbetarskydd och företagshälsovård skall vara en väsentlig del av den förebyggande hälsovården.

Forskning om orsaker till social avvikelser och olika former av missbruk har avgörande betydelse för utformningen av de förebyggande åtgärderna.

Organisationer som i förebyggande syfte bedriver upplysningsverksamhet skall stödjas av samhället.

- Det är angeläget att den vårdmottagandes behov av kontakt och individuell omsorg tillgodoses.
- En utbyggd företagsdemokrati, där även den vårdmottagande ges möjlighet att påverka sin situation, skall eftersträvas inom olika vårdformer.

Inom sjukvården skall största utrymmet ges åt öppenvården, samordnad med den slutna vården inom sjukhus och

andra institutioner.

All vård måste utformas så att den ger goda möjligheter till återinträde i det normala samhälls- och arbetslivet. Målet för vår utrikespolitik är en utveckling i frihet, fred och framsteg för världens folk. Principen om alla människors lika värde och alla folks rätt till politisk och kulturell frihet, sådan den uttrycks i Förenta Nationernas konventioner om de mänskliga rättigheterna, skall vara grundläggande för denna utveckling. Principen om ickevåld måste vara vägledande i det internationella umgänget.

Solidaritet mellan folken är en förutsättning för att välfärd och rättvisa skall förverkligas för alla människor. Ras, hudfärg och religion får inte föranleda olikheter i värdering och behandling av människor. Folk och folkgrupper som i politiskt, socialt och kulturellt avseende är undertryckta, bör stödjas politiskt och moraliskt.

Genom kommunikationernas utveckling och genom det ökade samarbetet mellan människor och nationer i internationella organ och andra sammanslutningar har förutsättningar skapats för en ökad internationell solidaritet. Politiska kriser och händelser i en begränsad del av världen har ofta en direkt global betydelse. Samarbetet för att lösa internationella problem måste därför utsträckas till att gälla hela världen. Möjligheter till fritt informationsutbyte måste finnas mellan alla länder och folk.

Lika nödvändigt som behovet av social och ekonomisk utjämning inom varje enskilt land framstår behovet av en utjämning mellan världens länder. Konsekvenserna av en sådan jämlikhetspolitik måste bäras solidariskt av alla stater.

Genom ett nära samarbete mellan de europeiska staterna ökar möjligheterna till en fredlig utveckling och därmed större trygghet för de mindre staterna. Ett utvidgat Europaråd utgör den naturliga basen för ett politiskt, ekonomiskt och kulturellt samarbete.

Samarbete mellan de nordiska länderna bör eftersträvas liksom ett gemensamt uppträdande i internationella organ. En stark ställning för Nordiska Rådet är av stor betydelse.

Sveriges möjligheter att påverka utvecklingen mot en rättvisare och tryggare värld bygger till stor del på omvärldens tilltro till vår neutralitetspolitik. Vi skall därför föra en aktiv utrikespolitik inom alliansfrihetens ram.

Som neutral stat bör Sverige erkänna alla faktiskt existerande stater. Undantag skall göras för stater som är föremål för FN-sanktioner.

Upplysning och debatt i skolor och massmedia om internationella frågor är av stor betydelse för förståelse av andra länder. Studier i utlandet bör uppmuntras. Samhället skall stödja internationellt kulturutbyte, idrottsutbyte och annan verksamhet, som syftar till att skapa gemenskap mellan folken.

Invandringen skall vara beroende av möjligheterna att skapa social trygghet och i huvudsak vara anpassad till arbetsmarknadspolitiken. Sverige bör tillämpa en generös asylrätt för politiska flyktingar samt ge utrymme för invandring av humanitära skäl.

- Vår utrikespolitik skall i anslutning till FN:s konventioner om de mänskliga rättigheterna vara inriktad på frihet, fred och sociala framsteg för världens folk.
- Våra insatser för att främja en positiv utveckling i världen bör i första hand ske genom FN och andra mellanfolkliga organ.
- Sverige bör medverka till att FN utvecklas till en organisation med befogenheter och reella möjligheter att lösa mellanfolkliga konflikter.
- En utjämning av sociala och ekonomiska klyftor är nödvändig såväl inom som mellan världens länder.

• Ett vidgat europeiskt samarbete omfattande alla europeiska stater bör eftersträvas.

• Nära samverkan mellan de nordiska länderna bör eftersträvas såväl inbördes som för gemensamma insatser i Förenta Nationerna och andra mellanfolkliga organ.

• Samhället skall främja information och debatt om internationella frågor.

Grundvalen för Sveriges fredspolitik skall liksom för den allmänna utrikespolitiken vara FN:s konventioner om de mänskliga rättigheterna.

Som ett led i strävan att nå fred och avspänning i världen skall Sverige arbeta för och stödja alla åtgärder som främjar en allmän och kontrollerad nedrustning. Biologiska och kemiska stridsmedel skall förbjudas. Genom internationella överenskommelser omfattande alla länder skall säkras att kärnkraften utnyttjas för enbart fredliga ändamål. Denna användning måste dock ske på sådant sätt att skada ej uppstår på människor och miljö.

För att nå kunskap om internationella konflikter och möjligheterna att avvärja krigshot med fredliga medel skall samhället stödja såväl nationell som internationell fredsforskning.

Säkerhetspolitikens grundförutsättning är att Sverige står utanför alla militära allianser och inte heller deltar i sådant politiskt samarbete med andra länder eller ländergrupper att landets möjligheter att stå neutralt i krig äventyras.

Så länge motsättningar mellan länder kan föranleda krig måste vi ha ett totalförsvar som tryggar vår frihet och vårt

oberoende.

För att klara försörjningen vid krig eller avspärrning måste tillfredsställande beredskap av livsviktiga förnödenheter upprätthållas. Utbildningen inom försvaret skall bygga på allmän värnplikt. Ur demokratiska, sociala och miljömässiga synpunkter skall de värnpliktigas tjänstgöringsförhållanden så långt möjligt formas efter den civila miljön. Möjligheter till vapenfri tjänst måste finnas för dem som av etiska skäl vägrar bära vapen.

- Fredspolitik skall bygga på FN:s konventioner om de mänskliga rättigheterna.
- Sverige skall arbeta för en allmän och kontrollerad nedrustning. Kärnkraft skall endast användas för fredliga ändamål.
- Biologiska och kemiska stridsmedel skall förbjudas.
- Fredsforskning skall vara en betydelsefull del av fredspolitik.
- Sverige skall vara alliansfritt i fred, neutralt i krig.
- Försvaret skall bygga på allmän värnplikt. Värnpliktstjänstgöringen skall så långt möjligt formas efter den civila miljön.

Handelspolitiken skall medverka till att uppfylla våra utrikespolitiska målsättningar och underlätta vårt eget handelsutbyte. Handelspolitik och utrikespolitik är intimt förknippade med varandra. Därför måste även svenska företags handlande underordnas de mål som uppställts för vår utrikespolitik.

Genom en väl organiserad handel skapas möjligheter för ett rationellt varuutbyte länder emellan. En fortlöpande avveckling av handelshinder ger förutsättningar för en rationell arbetsfördelning. En ökad avsättning för u-ländernas produktion på i-ländernas marknader är nödvändig för deras industrialisering.

För handeln mellan i-länder och u-länder kommer under avsevärd tid att krävas att u-ländernas industrialisering skyddas och att avsättningen av deras produkter på i-ländernas marknader underlättas. Genom internationella överenskommelser och en anpassning av produktionen av olika råvaror till avsättningsmöjligheterna bör större prisstabilitet uppnås.

Avveckling av tullar och övriga handelshinder kommer att medföra en omställning av i-ländernas näringsliv. Vi måste vara beredda att solidariskt bära de kostnader för arbetsmarknads-, lokaliserings- och näringspolitiska åtgärder som en dylik omställning kan komma att medföra.

Regional ekonomisk integration mellan u-länder är väsentliga grundvalar för möjligheterna till utveckling.

Ekonomisk och handelspolitisk samverkan mellan i-länder får inte utformas så att den blir diskriminerande gentemot u-länderna.

Studier av och information om u-ländernas handelsproblem bör anordnas i internationell regi.

En omfattande internationell handelsgemenskap fordrar god konkurrenskraft hos vårt näringsliv. För att undvika ett alltför stort beroende av vissa begränsade marknader bör den svenska utrikeshandeln inriktas på ett stort antal länder. Därigenom skapas ett större handels- och utrikespolitiskt oberoende.

För att trygga en omfattande världshandel krävs ett väl fungerande internationellt betalningssystem med en reservvaluta, fristående från de nationella valutorna.

Under avsevärd tid måste u-ländernas industrialisering skyddas och avsättningen av deras produkter underlättas.

Sveriges handelspolitik skall uppfylla våra utrikespolitiska målsättningar och underlätta vårt eget handelsutbyte.

Svenska företags verksamhet skall vara underordnade våra utrikespolitiska målsättningar.

För att garantera vårt handels- och utrikespolitiska oberoende bör Sveriges handel inriktas på ett stort antal länder.

Målet för den internationella biståndspolitik skall vara att ge alla länder likvärdig standard. Solidaritet med fattiga och förtryckta är inte avhängig några gränser. Det är därför naturligt att solidaritets- och jämlikhetspolitiken förs jämsides på det nationella och det internationella planet. Kostnaderna för biståndet skall bäras av alla efter förmåga.

För att skapa förutsättningar för en verklig internationell solidaritet är det, nödvändigt att opinionsbildning och undervisning inriktas på att skapa ökad förståelse för andra kulturer. En sådan kunskapsbakgrund underlättar även möjligheterna att överföra tekniskt kunnande till de underutvecklade länderna.

U-ländernas möjligheter att utvecklas är i dominerande grad beroende av handelspolitiska åtgärder. Under en avsevärd tid krävs dock betydande kapitalöverföringar från i-ländernas sida i form av tekniskt och finansiellt bistånd för att påskynda utvecklingsprocessen.

Avsikten med bistånd är att stimulera u-ländernas ansträngningar för utveckling och att detta skall leda till en social och ekonomisk utjämning.

De insamlingar som organisationer bedriver för skilda slag av biståndsarbete är av värde inte minst för att sprida information och bilda opinion om u-ländernas problem.

Multilateralt bistånd som kanaliseras via FN och dess -organ har från mottagarländernas synpunkt många fördelar.

Denna biståndsväg bör prioriteras. Samtidigt skall _Sverige i de olika FN-organen aktivt påverka politiken i riktning mot ökad samordning av biståndsverksamheten och arbeta för ett bistånd obundet av politiska och kommersiella

intressen.

Det bistånd som går direkt från vårt land till olika mottagarländer skall ses som ett komplement till det multilaterala biståndet. I vissa fall kan detta vara den enda möjliga biståndsvägen. Ett bilateralt engagemang ger också erfarenheter som kan ligga till grund för ett multilateralt agerande.

Väsentligt för möjligheterna till framåtskridande i u-länderna är uppbyggnaden av infrastruktur och näringsliv.

Genom experthjälp och finansiellt bistånd till basinvesteringar kan denna utveckling påskyndas. En av biståndets huvuduppgifter är att stödja ökad undervisning i u-länderna.

Särskild uppmärksamhet bör ägnas befolkningstillväxten och den därmed sammanhängande livsmedelskrisen. I vissa länder är familjeplanering ett nödvändigt komplement till andra biståndspolitiska insatser.

På jordbrukets område måste betydande insatser göras för att åstadkomma jordreformer och åtgärder som främjar en rationell drift. Livsmedelssituationen i u-länderna nödvändiggör en begränsning av importen av protein till industriländerna.

De rika länderna måste, särskilt i katastrofsituationer, bistå med livsmedelshjälp till u-ländernas försörjning. All livsmedelshjälp måste samordnas med övriga biståndsinsatser. Industriländerna bör i förhållande till sina möjligheter bidra till att förbättra världens livsmedelsförsörjning.

- Den internationella biståndspolitiken skall syfta till att ge alla länder likvärdig standard.
- För att skapa förutsättning för verklig internationell solidaritet bör opinionsbildning och undervisning inriktas på att skapa ökad förståelse för andra kulturer.
- Avsikten med tekniskt och finansiellt bistånd är att stimulera u-länderna till egna ansträngningar för utveckling och att detta skall leda till social och ekonomisk utjämning.
- Kostnaderna för biståndspolitiken skall bäras av alla efter förmåga. Den verksamhet som bedrivs av mission och andra ideella organisationer skall stödjas.
- Bistånd via internationella organ bör prioriteras.